

criptie van een vroegnegentiende-eeuws handschrift (bewaarplaats onbekend), circa 1970 (collectie auteur). De tekst van het handschrift is eerder, in 1910, gepubliceerd in 'Blackwood Magazine', waarvan onder redactie van Gareth Glover een overdruk is verschenen onder de titel 'The Expedition to Walcheren 1809. By 2nd Captain Henry Light Royal Horse Artillery' (Huntingdon 2005).

3. Sinds 1803 was in de Veerse haven het Franse oorlogsschip *Le Grouwler* gestationeerd met als gezagvoerder kapitein Jean André le Marchand (ZA, ASV, inv.nr. 1280).

4. Deze doodgeschoten paarden waren van H. Dingemans. Samen met de reparatie van de kar bedroeg de schade f 510,- (ZA, ASV, inv.nr. 2125).

5. Abraham Belsing, matroos, oud 18 jaar, begraven 3 augustus 1809 (ZA, ASV, inv.nr. 2796).

6. Op 17 augustus 1809 werd William Martin begraven, matroos, oud 20 jaar (ZA, ASV, inv.nr. 2796), op 20 augustus William Bryner, 42 jaar, en Abraham Dulfeng, 18 jaar (J.L. Heerebout, 'Overledenen der stede Veere, 1705-1810').

Geraadpleegde bronnen

Zeeuws Archief:

– Archief Stad Veere (ASV), inv.nrs. 67, 1280, 2137, 2125 en 2796.

– De archieven der prefectuur van het departement der Monden van de Schelde en der onderprefecturen van de arrondissementen van Middelburg en Goes, 1810-1814, inv.nr. 702.

– Middelburgsche Courant, jaargang 1809, nr. 64.

Literatuur:

– A.J. van der Aa, 'Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden', elfde deel, Gorinchem 1848.

– J.H. Deibel, 'De Engelschen in Zeeland in 1809', Middelburg 1909.

– Pieter Fagel, 'Zeven eeuwen Veere', Middelburg 1983.

– T. van Gent, 'De Engelse invasie van Walcheren in 1809', Amsterdam 2001.

– J.L. Heerebout, 'Overledenen der stede Veere, 1705-1810', Vlissingen 1971.

– J. Renier, 'Nieuwe naamlijst der predikanten in de hervormde gemeente van Vere', Middelburg 1834.

De verbeelding van burgerdeugden

Het interieur van het vooroorlogse stadhuis te Middelburg

“Het stadhuis van Middelburch is een seer heerlijk gesticht, met eenen seer schoonen Toren, en cierlijk slaende uirwerk, neffens soo schoonen Merctvelt, diergelijk in Nederland weinig gevonden werd.”

Mattheus Smallegange¹

De lezers van het dagblad *Trouw* onderschreven het oordeel van Smallegange. Ze hebben in 2007 het stadhuis van Middelburg uitgeroepen tot het op-een-na-mooiste gebouw van Nederland.

Het stadhuis kent een lange en ingewikkel-

de bouwgeschiedenis. In 1452 werd de eerste steen gelegd voor een combinatie van een nieuw stadhuis, een vleeshal en een lakenhal. In 1458 konden de “nieuwe kamer” door het bestuur betrokken worden. Daarna is er van alles aan het stadhuis veranderd. Er werden stukken aangebouwd. Er werden restauraties verricht. En na de verwoesting in mei 1940 is het stadhuis opnieuw opgebouwd. Aan de hand van tekeningen van Kesteloo en Unger² en de min of meer uitvoerige artikelen van Don, Bosma, Meischke en Unger³ kan een redelijk beeld van de bouwgeschiedenis samengesteld worden.

Opmerkelijk is dat de genoemde ontwikkelingen bijna uitsluitend betrekking hebben op het exterieur. Dat is in talloze afbeeldingen – tekeningen, gravures, etsen, litho's, foto's – vereeuwigd. Over de indeling van het vooroorlogse interieur is niet zo veel te vinden.

Gezicht op het stadhuis aan de Grote Markt te Middelburg, en aangrenzende panden, met voorbijgangers. Kijkkastplaat, in spiegelbeeld en opschrift (Frans), 1743. Uit: Madian. Collection des prospects. Augsburg, [circa 1770], fol. 18. (Zeeuws Archief, Historisch-topografische Atlas Middelburg, nr. 298)

Beschrijving van het interieur

De meest volledige mij bekende beschrijving van het interieur komt voor in de *Tegenwoordige Staat der Vereenigde Nederlanden, behelzende eene beschrijving van Zeeland*.⁴

“Dit Stadhuis van de groote Markt langs een Blaauwen Arduinsteenen Trap opgetreden zijnde, komt men in eene ruime Voorzaal; op welke, sedert het jaar 1740, eene zeer deftige en sierlyke Plaats, by wyze van een Halfronde, is toegerigt, om 'er, in Halsstrafbaare Zaaken, de Hooge Vierschaar te houden. Uit deeze Hooge

Vierschaar komt men door eene ruime Deur in de gewoone Vierschaar, die egter ook nog twee andere Toegangen heeft, een op de Voorzaal en een van agter in de groote Gaanderij.

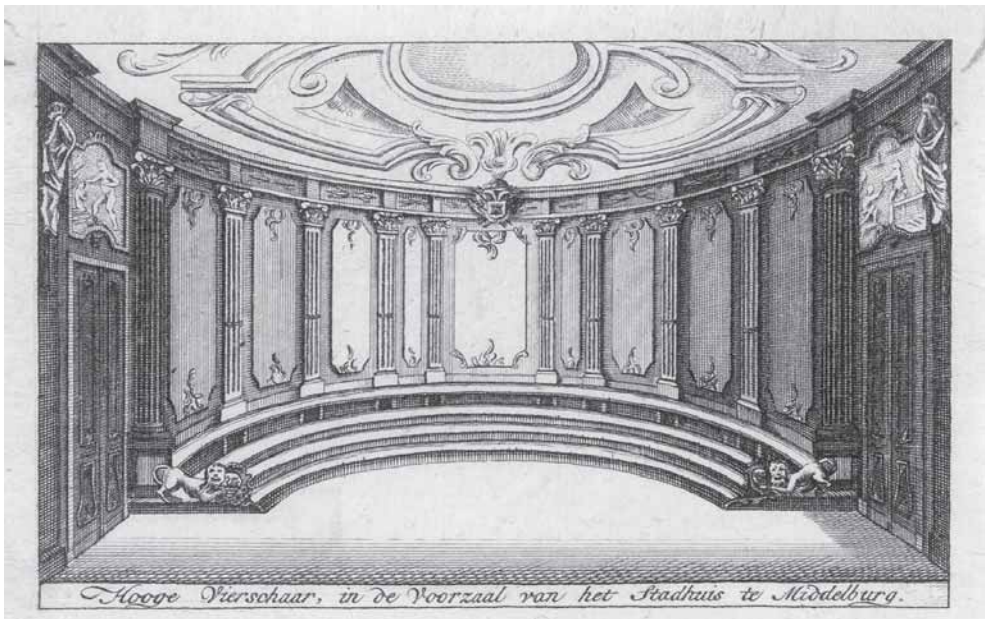
“Uit deeze Vierschaar treedt men nog door eene andere Deur onmiddelyk in de Schepenskamer, en uit deeze in de Burgemeesterskamer, beide deftige Vertrekken en ieder zynen vryen Uitgang in de evengenoemde groote Gaandery hebbende. Aan de overzyde derzelve worden de Stads Sekretary en andere Vertrekken gevonden. Uit deeze Gaandery, gaat men, met eenen nieuwen grooten Trap, naar de Bovengaandery; daar op heeft men eene heerlyke en zeer ruime Zaal, gemeenlyk de Thesaurierskamer geheeten, gelyk ook

de Thesaurie zelve, de Kamer van Desolate Boedels en 't Komptoir van Finantie en Konsignatie. De Kamer van 't Landregt, die teffens ook voor Keurschepenen van Stadsambagten en Kommissarissen van kleine Zaaken dient, gelyk ook de Weeskamer en derzelve Vertrekamer worden op eene andere groote Gaandery boven de Vleeschhal gevonden.

“Aan 't einde dier Gaandery is de Kamer voor de Hoofdwaagt en 't Komptoir der Registrature. Voorts is 't voorste deel van 't Stadhuis een groote ruime Zaal, uitzigt hebbende over de Markt, en uit wier Vensters de Heeren van de Wet de uitvoeringe der Lijfstrafbaare Vonnissen aanschouwen. Aan de Westzyde van 't Stadhuis is een groote Zolder, dienende tot een Wapenkamer, rykelyk van noodige Wapenen voorzien.”

In het boek van Unger^s zijn plattegronden van de begane grond en van de bovenverdieping opgenomen. Unger dateert ze van

‘Hooge Vierschaar, in de voorzaal van het stadhuis te Middelburg’, kopergravure, uit: Chronyk Almanach. (Zeeuws Archief, Zeeuws Genootschap, Zelandia Illustrata deel II, nr. 421)

1740 tot 1778. Vermoedelijk zijn ze op bovengenoemde beschrijving gebaseerd.

Decoratieve schilderijen

In de *Chronyk Almanach* komt een 'beschrijving van het stadhuis' voor en in de *Catalogus* van de oudheidkamer te Middelburg worden "decoratieve schilderijen, de burgerdeugden verheerlijkende" beschreven.⁶ Het zijn beschrijvingen van voorstellingen in verschillende vertrekken van het stadhuis.

Het betreft vooral de vertrekken op de begane grond en dan in het bijzonder die van het rechterdeel. De indeling komt overeen met de plattegrond bij Unger. Voor een deel overlappen de beschrijvingen elkaar: in de *Catalogus* wordt met bronvermelding geciteerd uit de *Chronyk Almanach*.

Met symbolische voorstellingen wilde men het karakter van de verschillende ruimtes in het stadhuis tot uitdrukking brengen.

Het interieur van de vierschaar van het stadhuis aan de Grote Markt te Middelburg, 1930-1940. Boven de schoorsteen: 'Het Laatste Oordeel' door Ghisbrechts (1560). Foto Cornelis Henning. (Zeeuws Archief, Zeeuws Genootschap, Zelandia Illustrata, Prentbriefkaarten, nr. ZI-P-03823)

Men haalde inspiratie uit de verhalen die betrekking hadden op de bijbelse en de Romeinse geschiedenis. Ze verheerlijkten de burgerdeugden en bestrafden de ondeugden. Afbeeldingen en schilderijen toonden de glorie van de stad als handelscentrum in de Gouden Eeuw. Enkele van die voorstellingen komen ook voor in het stadhuis (koninklijk paleis) op de Dam in Amsterdam.

Hoge vierschaar

In de hoge vierschaar werden de doodvonnissen uitgesproken. Er stonden twee

vrouwenbeelden die de veroordeelde misdadigers voorstelden. De zitplaatsen “der Regeeringe zijn drie treden verheven”. Aan weerszijden daarvan stonden leeuwen. De leeuw ter rechterzijde droeg het wapen van Zeeland, die ter linkerzijde het wapen van Middelburg. Aan de voorzijde van de zoldering waren de letters S.P.Q.M. aange-

bracht: Senatus Populusque Middelburgensis (de raad en het volk van Middelburg). Er hing een schilderij van Ghijsbreghts met het Laatste Oordeel. Daarnaast stond het beeld van een militair in Romeins kostuum bij wijze van schildhouder. Boven de deur naar de gewone vierschaar was in bas-reliëf (kunstenaar was Geer-

aards uit Antwerpen) de geschiedenis van Brutus weergegeven. Hij had zijn twee zonen ter dood laten brengen wegens hoogverraad.⁷ Inzake het gerecht kent het zwaard geen vrienden. Boven de deur daartegenover was in bas-reliëf (ontworpen door Schouman en in 1780 vernieuwd door Snijders) de historie van Papius aangebracht. Deze Romeinse bevelhebber wilde de jonge Fabius ter dood laten brengen omdat hij – tegen het bevel in – een veldslag had geleverd (die hij wel had gewonnen). Fabius vluchtte naar Rome, waar hij dankzij de voorpraak van het volk vergiffenis kreeg. “Met overtreding van de Wetten mag men geen voordeel zoeken te behaalen.”

“Deze vierschaar is omtuind met een zeer kostbaar, zinbeeldig en overkonstig gebrons t yzer hek en ’t geheel vormde een cirkel.”

Ordinaire vierschaar

In de voorzaal was een tweede deur, die toegang gaf tot de ordinaire (gewone) vierschaar. Boven deze deur was de volgende tekst aangebracht: *lex reipublicae conservatio, de wetten zijn het*

Gang in het stadhuis met grafborden van patricische families (achttiende eeuw). (Zeeuws Archief, Zeeuws Genootschap, Zelandia Illustrata, Prentbriefkaarten, nr. ZI-P-03824)

behoud van het gemenebest. Aan weerszijden van de ingang stonden twee schilden; het ene was voor het aanslaan van de “citatie of indaagingen”, op het andere schild las men hoe men zich te gedragen had. In het portaal stonden drie houten beelden: Geloof, Hoop en Liefde, met het jaartal 1640. Het schoorsteenstuk stelde het Laatste Oordeel voor.

In deze vierschaar werden de bijeenkomsten van de magistraat en de vergaderingen van wet en raad (“Weth en Raad”) gehouden. De halfronde opstelling was hiertoe zeer geschikt. Ter linkerkant van de schoorsteen zat de “Heer Balliuw” of officier van justitie. Naast hem zaten de twee regerende burgemeesters aan een “taboret met rood scharlaaken en onder een verhemelte boven welke het standbeeld der Gerechtigheid met een weegschaal in de linker- en een uitgetoogen zwaard in de rechterhand”. De zitplaatsen van de schepenen kon men herkennen aan de scharlakenrode kussens. De raadsheren zaten op groene kussens. Op een tafel in het midden werd het grootzegel van de stad zorgvuldig bewaard. Verder waren er zitplaatsen voor de ministers, pensionarissen en geheimschrijvers (secretarissen). Achter hen konden de advocaten en pleitbezorgers plaatsnemen. Wanneer er rechtszaken of politieke zaken behandeld werden, konden mannen (geen vrouwen) staande plaatsnemen achter de balie.

Wapenborden

In de gang beneden hingen twee grote, kostbaar bewerkte wapenborden. Het ene was ter nagedachtenis van mr. Willem Schorer, geboren te Middelburg, schepen, raad en burgemeester van Veere, gecommitteerde raad der Admiraliteit van Zee-

land. Het andere was ter nagedachtenis van zijn echtgenote, Johanna Philippina van Herzelee uit Rotterdam.

Verderop in de gang waren de kwartierwapens van verschillende families aangebracht.⁸

Schepenkamer

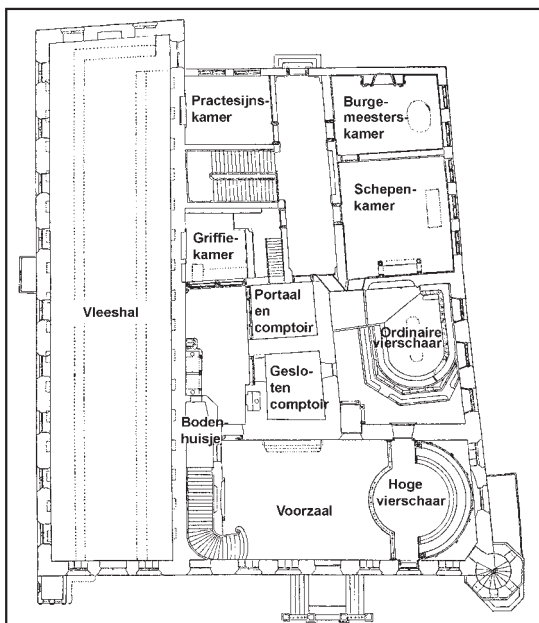
Boven de deur naar de schepenkamer zag men twee schilderijen van de hand van Gerard Sanders. Ze gaven de geschiedenis van Pyrrhus en Cajus Fabritius weer. Pyrrhus, koning van Epirus, trachtte de Romeinse bevelhebber Fabritius eerst om te kopen, daarna met een olifant te intimideren en vervolgens bood hij hem een post in zijn regering aan. Fabritius hield stand. De moraal: een schepen is onder alle omstandigheden standvastig en niet tot ontrouw of plichtsverzuim te verleiden.⁹ In de kamer bevond zich een schoorsteenstuk dat de geschiedenis van de Perzische koning Cambyses uitbeeldde: hij liet de corrupte rechter Sisamenes levend villen en met diens vel zijn rechterstoel bekleden. Dit tot waarschuwing van eenieder. Boven de deuren waren schilderijen van Gerard Sanders waarop de deugden werden beloond en de ondeugden bestraft. Boven de deur naar de vierschaar werd de Rechtmatigheid uitgebeeld met in haar rechterhand een paslood rustend op de Bijbel en in haar linkerhand een voetmaat. Deze stonden symbool voor het onfeilbaar richtsnoer van de goddelijke wet. Onder de voet van de Rechtmatigheid werd de slang als symbool van bedrog en arglist verbrijzeld.

Boven de deur naar de burgemeesterskamer werd Justitie verbeeld; gezeten op de rechterstoel hield ze de roede in de rechterhand en wees ze met de linkerhand

naar de fasces, het symbool van het gezag. De leeuw werd geacht het zwaard te bewaren.

Burgemeesterskamer

In de burgemeesterskamer bevond zich een “sierlyke roode Marmeren schoorsteen naar de Ionische orde, pronkende met de

Bewerking van de plattegrond van de beneden-verdieping van het stadhuis (circa 1740) zoals deze is opgenomen in W.S. Unger, 'Monumenten van Middelburg', p. 24.

wapenschilden der 6 burgemeesters die in 1672 het burgerlijk bestuur in handen hadden”. Op het schoorsteenstuk, vervaardigd door Fouchier, werd de geschiedenis van de Romeinse consul Quintus Fabius Maximus (die zijn eigen vader Fabius Cunctator beval van zijn paard af te komen) uitgebeeld.¹⁰ Want: aan een burgemeester moet altijd en door iedereen de verschuldigde eerbied betoond worden.

Raadzaal

In de grote kamer van “Weth en Raad”, de raadzaal, hingen twee schilderijen van de hand van Pieter Borsselaar. Op het ene schilderij boven de schoorsteen liet de graaf van Zeeland, versierd met de orde van het Gulden Vlies, een vrouw aan de stedenmaagd van Middelburg een perkamenten rol aanbieden met de tekst “privilegium”. Er stonden drie personen achter haar. Eén persoon was waarschijnlijk de baljuw van Middelburg, kenbaar aan zijn mouw in de stadskleuren rood, wit en geel. De beide anderen waren vermoedelijk de twee burgemeesters. De roem van de stad werd uitgebazuind.

Het andere schilderij schijnt de Middelburgse stedenmaagd voor te stellen, aan wie door Amerika, Afrika en Azië kostbaarheden werden aangeboden. Aan haar voeten lagen twee geniën. De een hield in zijn hand een perkament met het woord religio. De ander stak – met zijn voet op de wereldbol – een scepter omhoog; dit was vermoedelijk de personificatie van Justitia. Achter de stedenmaagd stond een vrouw met een staf waarop een hoed, waarschijnlijk de vrijheidshoed; zij was dus Libertas.

Een genius met een palmtak in de hand kroonde de stedenmaagd (de overwinning), terwijl in de wolken Minerva (godin van de wijsheid) vocht tegen Saturnus (god van de tijd).

Overige vertrekken

Over de andere vertrekken zijn nauwelijks gegevens te vinden.

In de Thesaurierskamer huisden de thesauriers, de beheerders van stadsfinanciën. In de Kamer van Desolate Boedel werden de faillissementen geregeld. In de

Vertrekkamer trok het college zich ter beraadslaging terug. Het Komptoir (comptoir) was het kantoor.

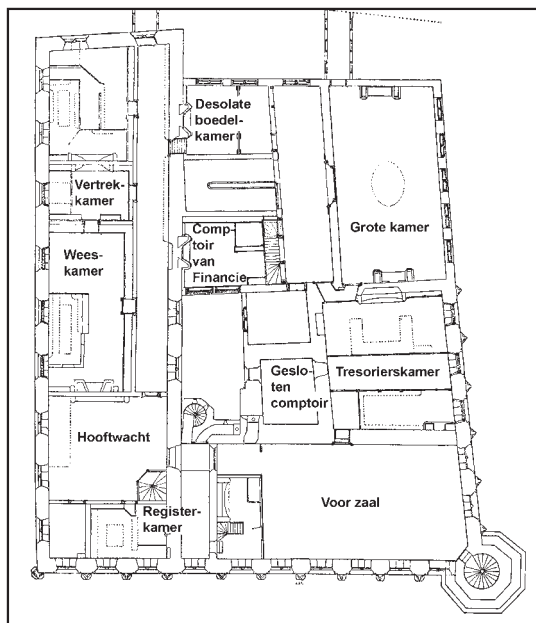
Veranderingen

Eind achttiende, begin negentiende eeuw werden in de rechterlijke organisatie een aantal veranderingen ingevoerd; eerst in de Franse tijd en vervolgens tijdens het Koninkrijk der Nederlanden. In 1838 was de organisatie van de rechterlijke macht geregeld en werd in principe het gerechtshof van Zeeland in het Van de Perrehuis in Middelburg gevestigd. Deze veranderingen hadden ook gevolgen voor de aankleding van de vierschaar. Aanvankelijk werden zittingen van het gerechtshof in de vierschaar gehouden, omdat er in het Van de Perrehuis nog een zittingzaal gebouwd moest worden. In 1841 was deze zaal voltooid en werden het monumentale hek en de leeuwen overgebracht naar het nieuwe gerechtshof.¹¹

Het is moeilijk na te gaan welke veranderingen er nog meer hebben plaatsgevonden. In de Zelandia Illustrata bevinden zich plattegronden van de begane grond en van de eerste verdieping in het jaar 1853.¹² Daarbij kan vastgesteld worden dat er inmiddels (vanaf 1780) zowel op de begane grond als op de eerste verdieping een ruim vertrek met een zijkamertje was bijgebouwd. Sommige vertrekken waren vergroot, andere verkleind. Over de invulling van het interieur spreekt men niet. De vraag is of er aan de aankleding van de vertrekken veel veranderd is. De samensteller van de catalogus wist in 1910 nog exact aan te geven op welke plaatsen schilderijen gehangen hadden. Gevoeglijk mogen we aannemen dat er in de loop van de eerste helft van de twintigste eeuw

geen of nauwelijks veranderingen zijn aangebracht. Ook aan de hand van enkele foto's kan dat geconstateerd worden.

Unger heeft in zijn *Monumenten* een foto opgenomen van een detail van de betimmering van de voormalige weeskamer. Loosjes heeft in zijn boek *Zeeland in Beeld* een foto van de vierschaar met het schil-

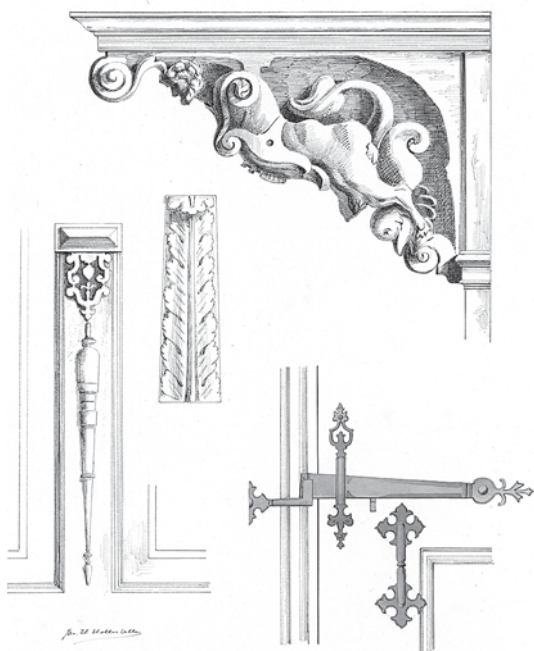
Bewerking van de plattegrond van de bovenverdieping van het stadhuis (circa 1740) zoals deze is opgenomen in W.S. Unger, 'Monumenten van Middelburg', p. 25.

derij over het Laatste Oordeel van Ghijsbreghts en een foto van de raadzaal met het schoorsteenstuk De Stedenmaagd van P. Borsselaar opgenomen.¹³ Deze foto's zijn in de jaren twintig of dertig van de twintigste eeuw gemaakt.

Verder zijn in de Zelandia Illustrata afbeeldingen en schetsontwerpen te zien die betrekking hebben op de thesaurierskamer, de leeskamer en vooral op de vierschaar.¹⁴

Hiertoe behoren tekeningen van J.H. Hollestelle. Hij heeft van het interieur in het stadhuis tekeningen gemaakt van de herenbank en van details van het beeldhouwwerk in de vierschaar. Deze zullen zeker bewaard zijn gebleven tot de verwoesting in mei 1940.

In 1894 maakte Hollestelle een aquarel

Details van de herenbank in de vierschaar in het stadhuis van Middelburg, 1870/1880. Tekenning in O.I. inkt door Jacob Huijbregt Hollestelle. (Zeeuws Archief, Zeeuws Genootschap, Zelandia Illustrata deel II, nr. 418A)

voorstellende de 'Boven voorzaal stadhuis Middelburg'. Het Zeeuws Genootschap heeft deze aquarel in 2006 met financiële steun van de gemeente Middelburg aangekocht.¹⁵ Hollestelle beeldde geen verheerlijking van burgerdeugden uit, noch gaf hij met een symbolische voorstelling het karakter van deze voorzaal aan. Hij gaf

een beeld van de toen bestaande situatie zoals hij die waarnam en voegde er enige (historische?) figuren aan toe.

De vraag is: waar lag deze zaal en vulde Hollestelle een hiaat op? Aan de hand van een passage bij Unger¹⁶ kunnen we de

Jacob Huijbrecht Hollestelle (1858-1920) werd in Middelburg geboren. Na zijn opleiding aan de Haagse Academie en de Polytechnische School te Delft vestigde hij zich in Dordrecht, alwaar hij tekenleraar aan de burgeravondschool werd. Hij kwam daar onder invloed van Theophile de Bock, die een grote voorliefde had voor de schilders van de Barbizonse en Haagse School. Ook Apol en Jacob Maris van de Haagse School beïnvloedden hem. Vervolgens ontwikkelde hij een eigen stijl en schilderde voornamelijk landschappen en stadsgezichten. Zijn werk herinnert soms aan Bosboom (kerkinterieurs), Maris (riviergezichten), De Bock, Du Chattel en Apol (landschappen). Hoewel hij zijn hele leven in Dordrecht is blijven wonen, kwam hij tijdens vakanties regelmatig terug in Zeeland en vooral in Middelburg. In de Zelandia Illustrata komen meerdere aquarellen en tekeningen van zijn hand voor. Vrij snel na zijn overlijden in 1920 werden de nog in zijn bezit zijnde werken verkocht. Hij was gescheiden, zijn kinderen waren vroegtijdig overleden en hij had geen testament gemaakt. Het veilinghuis Mak te Dordrecht verkocht in het openbaar een groot aantal schilderijen, aquarellen, tekeningen, studies en schetsen. Zijn werk is daardoor over heel Nederland verspreid geraakt.¹⁷

plaats misschien wat nader lokaliseren. “In 1492 werd het ernst. Onder toezicht van Anthonis Keldermans werden vensters en deuren gemaakt aan de groote nieuwe zaal boven in het stadhuis. (...) De identificatie dezer zaal is niet moeilijk; men heeft hierin te zien de ruime voorzaal, waar oudtijds vorstelijke personen werden ontvangen en banketten gegeven, waar plechtige bijeenkomsten werden gehouden en de heeren van de wet zich ophielden om, gebogen over voor de gelegenheid in de vensterbanken gelegde kussens, de kapitale executie vóór de pui van het stadhuis gade te slaan, en die tenslotte tot lotingzaal was gedegradeerd, doch in 1907 als museumzaal een nieuwe, waardige bestemming had gevonden.”

Zeer waarschijnlijk heeft Hollestelle de door Unger beschreven voorzaal afgebeeld; het is duidelijk een zaal in een hoek aan de voorzijde van het stadhuis. Aan twee zijden zijn gotische ramen weergegeven, één met een luik in de Middelburgse kleuren: rood, wit en geel. In het midden is

‘Boven voorzaal stadhuis Middelburg’. Aquarel door Jacob Huijbregt Hollestelle, 1894. (*Zeeuws Archief, Zeeuws Genootschap, Zelandia Illustrata Aanwinst, nr. 854*)

met enige moeite een deur naar de Choertoren te onderscheiden.

Na de verwoesting op 17 mei 1940 is het interieur van het stadhuis tijdens de wederopbouw drastisch veranderd. Op de plaats van de voorzaal is toen de (nieuwe) raadzaal gekomen die als zodanig niet meer in gebruik maar formeel nog steeds intact is. De aquarel van Hollestelle geeft aardig de vooroorlogse situatie weer.

P.J. Smallegange

1. M. Smallegange, ‘Nieuwe Cronyk van Zee-land’, *Middelburg* 1696, p. 429.

2. H.M. Kesteloo, ‘De stadsrekeningen van Middelburg van 1365-1810’. In: ‘*Archief. Vroegere en latere mededelingen voornamelijk in betrekking tot Zeeland, uitgegeven door het*

Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen 1881-1902.' W.S. Unger, 'Bronnen tot de geschiedenis van Middelburg in den landsheerlijken tijd', 's-Gravenhage 1923/1931.

3. Peter Don, 'Het Middelburgse stadhuis en de Keldermansen'. In: Zeeuws Tijdschrift 1978, p. 52-60. Idem, 'Kunstreisboek Zeeland', p. 99-101, Zeist 1985. Kees Bosma (red.), 'Architectuur en stedenbouw in oorlogstijd. De Wederopbouw van Middelburg 1940/1948', Rotterdam/Middelburg 1988. R. Meischke, 'De stedelijke bouwopgaven tussen 1450 en 1530'. In: J.H. van Mosselveld (red.), 'Keldermans, een architectonisch netwerk in de Nederlanden', p. 88-96, 's-Gravenhage 1987. W.S. Unger, 'De monumenten van Middelburg', p. 16-36, Maastricht 1943. Idem, 'De bouwgeschiedenis van het stadhuis te Middelburg', Middelburg 1932.

4. Isaak Tirion, 'Tegenwoordige staat der Vereenigde Nederlanden', deel Zeeland, Amsterdam 1751, p. 162-164.

5. 'Monumenten', p. 24-25. Vergelijk de afbeeldingen opgenomen in Zelandia Illustrata deel II, nr. 377.

6. 'Zeelands Chronyck Almanach', z.n. 1782, p. 506-568. Catalogus van het Stedelijk Museum van Oudheden (Oudheidkamer) in Middelburg, Middelburg 1910, p. 53-57.

7. De geschiedenis van Brutus wordt ook in het stadhuis (koninklijk paleis) op de Dam in Amsterdam door de beeldhouwer Artus Quellinus in reliëf weergegeven. Zie Caroline Fisser, 'Het Paleis op de Dam', Lunteren 1999, p. 2.

8. W.S. Unger, 'Catalogus van de historisch topografische Atlas van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, deel II: Topografische prenten en tekeningen', Middelburg 1940, p. 101.

9. Deze geschiedenis wordt ook in het stadhuis (paleis) van Amsterdam uitgebeeld.

Vondel heeft over deze historie bij een schilderij

van Ferdinand Bol een gedicht gemaakt:

Fabritius houdt stant in Pyrrhus legertenten /
Het gout verzet hem niet, door schandelycke
zucht / Noch elephants gebriesch en felle dreige-
menten/ Zoo zwicht geen man van Staat voor
gaven noch gerucht.

Zie: Fisser, p. 51, en Eymert-Jan Goossens, 'Schat van beitel en penseel. Het Amsterdamse stadhuis uit de Gouden Eeuw', Zwolle 1996, p. 74. Het gedicht komt ook voor in de 'Chronyck Almanach', p. 568.

10. Vondel dichtte bij het schilderij van Jan Lievens in het stadhuis te Amsterdam:

De zoon van Fabius gebied zijn eigen Vader /
Van 't paard te stijgen voor Stads eer en agh-
baarheid / Die kent geen bloed en eischt dat hij
eerbiedig nader / Dus eert een man van Staat
het ampt hem opgeleid.

Zie Fisser, p. 52, en Goossens, p. 41, zie ook 'Chronyck Almanach', p. 566.

11. Hannie Kool-Blokland, 'Gebruik van het gerechtsgebouw'. In: Jeanine Dekker, Peter Don, Albert Meijer, 'Een bijzonder huis op een bijzondere plek. Het Van de Perrehuis in Middelburg en zijn omgeving', Middelburg 2000, p. 221 e.v. Na de ingebruikneming van een nieuwe zittingzaal in 1954 werd het hek verhuisd naar het Belfort van Sluis, waar het nu nog staat. De leeuwen staan nog in de hal van het Van de Perrehuis (Zeeuws Archief).

12. Zelandia Illustrata II, nr. 379.

13. Unger, p. 159, en A. Loosjes, 'Zeeland in Beeld', Amsterdam z.j., p. 16.

14. Zelandia Illustrata II, nrs. 414-427.

15. Zelandia Illustrata, aanwinst 854.

16. 'Monumenten', p. 19. Vergelijk ook de tekst in de 'Tegenwoordige Staat'.

17. D.M. Hollestelle, J. Hollestelle en L.M. Hollestelle, 'Genealogieën Hollestelle 1563-1997', Middelburg 1997, p. 40-47. Zie ook 'Middelburgsche Courant', 3 juni 1920.